

Vincent van Gogh - Sterrennacht (1889)

Dit schilderij heeft Vincent van Gogh gemaakt toen hij opgenomen was in de kliniek te Saint Remy. Eind 1888 was het samenwonen met de schilder Gauguin te Arles na enkele weken op een fel conflict uitgelopen en had Vincent zich een stuk van een oor afgesneden. Hij herstelde snel, maar verviel kort daarop weer in een psychische crisis. Hij beseftte dat hij hulp nodig had en ging akkoord met een opname in de kliniek voor geesteszieken in Saint Remy, 25 kilometer ten noordoosten van Arles.

Al snel begon hij weer te schilderen, eerst binnen later ook buiten de kliniek. Het contact met mensen vond hij moeilijk, maar het landschap van de Provence fascineerde hem.

Korenvelden, olijfgaarden en cipressen schilderde hij steeds opnieuw. Soms waren het rustige landschappen, maar soms brak het geweld van zijn natuurervaring door in zijn schildering ervan. Zo in deze *Sterrennacht*. Van Gogh was ervan overtuigd dat hij door zo te schilderen niets toevoegde aan de werkelijkheid, maar slechts weergaf wat er voor een goede kijker in aanwezig is. Symbolisering was voor hem geen toevoeging, maar een verdiepte weergave van de werkelijkheid.

De sterren zijn tot wervelende vuurballen geworden, die de hele hemel vullen en opgenomen worden in een grote kosmische werveling. De maansikkel heeft extra lange punten en staat als een nachtzon aan de hemel. Het lijkt alsof de hemel pas in deze nacht zijn werkelijk wezen van wervelende kosmos openbaart. De heuvels van de aarde en de bomen worden in deze werveling meegenomen. De bergen zijn blauw, net als de achtergrond van de hemel. De bomen en de huizen zijn blauw met groen dat ook in de hemel voorkomt. Daar waar de hemel vol geel en wit licht is van sterren en maan, moet de aarde het stellen met hier en daar een lichtje in een huis. Hemel en aarde horen bij elkaar en je verwacht als het ware dat de voorlopige rust van dit stukje aarde weldra meegenomen zal worden in de werveling van de hemel. Nu staat het kerkje nog rustig tussen de daken van de huizen van het kleine dorpje. De torenspits reikt net tot in de werveling van de hemel. Links schiet een cipres er echter als een donkere vlam dwars doorheen, tot in de hoogste sferen van de sterren. De vlammeende cipres en de torenspits van het kerkje zijn de enige verticale lijnen, waardoor de tegenstelling tussen beide des te sterker opvalt. Enerzijds de bescheiden rust van de kerk, die heldere lijnen heeft maar niet meegaat in de werveling van de rest van de wereld, anderzijds de cipres die doet denken aan de toren van gotische kathedraal, maar dan reikend naar de hemel als een laaiend vuur. Je denkt dan een het rustige kerkje in Nuenen waar Vincents vader predikant was, maar waar Vincent met zijn fel temperament niet in paste. Is het heimwee naar deze rust die hem dit kerkje zo doet schilderen als een rustpunt in een chaotische werkelijkheid? Zelf paste hem beter de laaiende vlam van de cipres, een somber vuur dat tot in de hemel reikt, maar waardoor hij ook wordt verteerd.

Dit schilderij kan je doen denken aan Jesaja's visioen: 'Het volk dat ronddwaalt in het donker ziet dan een helder licht, over hen die wonen in een land vol duisternis gaat dan een stralend licht op.' (Jes.9,1-2). De vraag is echter of ook de volgende zin nog past bij het schilderij: 'Uitbundig laat Gij hen juichen en overstelpt hen met vreugde: zij verheugen zich voor Uw aanschijn zoals er vreugde is bij de oogst en gejuich bij het verdelen van de buit.' (Jes.9,3). De felle werveling van deze hemel lijkt eerder een vernietigend geweld te zijn. Tenzij je hoopt dat deze werveling weer leven zal brengen in de saaiheid van het dagelijks bestaan en de rechtlijnigheid van de kerkelijke structuren zal overspoelen met geweld van nieuw en groots leven. Deze sterren zijn in ieder geval heel wat anders dan de traditionele ster boven de stal van Betlehem. Of zouden we ons de ster die de wijzen op weg deed gaan moeten voorstellen met de wervelende fascinatie van de sterren op dit schilderij? Je kunt dan wel begrijpen dat anderen er bang voor waren. Om de sterren aan de hemel te zien zoals ze hier geschilderd zijn moet je wel een beetje gek zijn of helderziende of geniaal. Maar misschien zijn we dat

allemaal wel eens af en toe, dikwijls tot onze eigen schrik. Wie daar bang voor is moet zich niet midden in nacht en chaos blootgeven zoals deze cipres, maar zich opsluiten in veilige huizen of kerken. Herodes en zijn schriftgeleerden zagen de ster van Betlehem ook niet in hun boeken en hun gesloten huizen.

Sterrennacht

De werveling van deze sterrennacht
brengt ook de aarde in beweging.
De kerk behoedt voor de betovering:
het dorp weet niet van deze overmacht.

Terwijl de maan wild schaterlacht,
nu zij de nacht met licht beving,
reikt somber tot de schittering
eenzaam de dodenboom op wacht.

Fel vuur is in hem opgelaaid
en zal hem ook verteren.
Hij kan zich niet verweren
tegen het licht dat wenkend waait.

Geen kerk kan deze geest bezweren:
Gods machtig woord op doek gezaaid.

Raoul Yebra componeerde muziek bij dit schilderij. Klik [hier](https://www.youtube.com/watch?v=PH9to6b20To) om deze te beluisteren op youtube. (<https://www.youtube.com/watch?v=PH9to6b20To>)